

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Mgr. Adam Rychtecký
Tematická oblast:	Člověk ve společnosti – sociologie
Název DUMu:	Jazyk, znak a řeč
Kód:	VY_32_INOVACE_NS.2.06
Datum:	24. 9. 2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	Jazyk, znak, symbol, jazykový znak, sémantický trojúhelník
Anotace:	Zápisový list – základní podklad pro tvorbu zápisků studentů při výuce rozšířeného pojetí socializace, konkrétně oblasti jazyka a jazykových znaků, tedy slov. Cílem je ukázat ne-přirozenost jazyka, pravidla pro tvorbu slov, princip přenášení slov mezi jazyky. Následující tři DUMy nabízejí praktická cvičení i s konkrétními příklady z praxe.

SOCIALIZACE II.

JAZYK, ZNAK A ŘEČ

Pojmy

- **interakce** = působení lidských jedinců na sebe navzájem
- **komunikace** = přenos informací

Interakce má většinou charakter komunikace a děje se **znakovým/symbolickým způsobem**.

Znak

- je to, co stojí místo něčeho jiného
- je základem každého jazyka, ale ne každý znak je i jazykový znak
Př.: horečka je znak nemoci, erb je znak urozenosti, vlajka je symbolem národa a státu, dlouhý polibek ve filmu je znakem společně strávené noci apod.

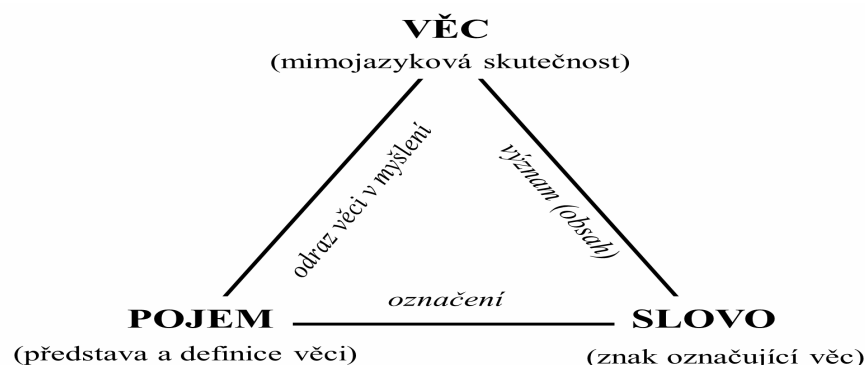
Symboly

- speciální nejazykové znaky (barvy, zvířata, značky, geometrické obrazce aj.)
- jsou:
 - ⇒ **produkt**em = vytvořeny v opakované interakci
 - ⇒ **nástroj**em = slouží k označování (ke komunikaci)
 - ⇒ **materiál**em = jsou stavebním kamenem komunikace

Jazykový znak (dle Sapirovy definice jazyka)

„...je záměrně vytvářený za účelem mezilidské komunikace“

- musí mít nutně tyto vlastnosti:
 - ⇒ má význam – **sémantická** složka
 - ⇒ je spojen s jinými znaky podle určitých pravidel – **syntaktická** složka
 - ⇒ slouží dorozumění mezi více uživateli – **pragmatická** složka
- ↪ **ad 1-a) Sémantický trojúhelník**
 - ⇒ **význam** označuje vztah mezi označujícím (znakem) a označovaným (věcí, tedy mimojazykové skutečností)

↵ ad 1-b) Sémantické problémy jazykového znaku

- **Táž mimojazyková skutečnost může být odlišně představována** → myšlena → viděna.
 - ⇒ tzn., že nějaká objektivní skutečnost existuje nezávisle na člověku, ale lidé ji mohou různě vnímat
 - ⇒ **Př.:**
- **Volba znaku pro věc je záležitost svobodného rozhodnutí**
 - ⇒ tzn., že není žádná závazná vazba mezi slovem a označovaným objektem – proto jsou cizí jazyky plné naprosto podivných cizích slov
 - ⇒ Existují ale určité **výjimky** a obecně dané **podmínky**:
 - **výjimkou** jsou tzv. **ONOMATOPOIA** = slova zvukomalebně připomínající označované
 - Př.:**
 - **podmínky** jdou dvě:
 - respektování fonetických možností a zvyklostí daného společenství (viditelné zejm. u přejatých slov (počeštění), nevyslovitelná jména Inckých náčelníků pro Čechy, nebo slovo strniště pro Francouze apod.)
 - Znaky se nesmí v jazyce příliš opakovat, jinak vzniká homonymie (znak s různými významy – využíváno u dvojsmyslů, ve slangu či argotu; neplatí např. v čínštině, japonštině)
 - **Př.:**
- **Vztah znaku a věci je vztahem významu**
 - ⇒ jedna věc může být označena různými znaky (synonymie), což může být založeno na sociální diferenciaci
 - ⇒ **Př:** – denice a večernice
husité –
moje fotbalové mužstvo –

Jazyky a řeč

Dělení jazyků:

- **přirozené**
 - ⇒ vzniklé dlouhodobým užíváním, nepociťujeme jejich umělost (viz Sapir), označujeme je jako tzv. mateřské jazyky apod.
 - ⇒ vlastnosti: mnohoznačnost, nepřesnost, obraznost ..., což využívají poezie i politika, milostné dopisy i různé dvojsmysly, hádanky a jiné hry s jazykem (např. Jan Werich).
- **umělé**
 - ⇒ uvědomujeme si jejich vznik – např. jazyk vědy
 - ⇒ mají zjednodušovat domluvu (odborné pojmy s jednoznačným významem, definice atp. – přesnost, jasnost v domluvě)

Přestupy znaků a slov

- z umělých jazyků do přirozených (změny vidění světa, myšlení,...)
 - Př.:**
- z přirozených do přirozených – posuny vnímání, kulturní difúze, ztráty vlastních jmen
 - Př.:**
- z přirozených do umělých – jinak to ani nejde, ale (!) termín v odborném textu může mít zcela odlišný význam, než v normálním jazyce
 - Př.:**

Literatura

BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. 3. vyd. Praha: Triton, ISBN 80-7254-001-7.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozšíř. vyd., dotisk. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, ISBN 80-858-5025-7.

PETRUSEK, Miloslav. *Sociologie. Občanská nauka (základy společenských věd)*. 2. vyd. Praha: SPN, 1994, ISBN 80-04-26588-X.

Soukromé studijní materiály.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4164-1.

Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4310-5.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.